

Repliek

Van Belzen kan me niet belezen

Jojada Verrips

Als twee mensen met elkaar kijven, dan ligt de waarheid meestal in het midden volgens de volksmond. Het heeft er de schijn van, dat Van Belzen zich bij het schrijven van zijn notities door die populaire wijsheid heeft laten leiden. Hij neemt namelijk als een goed wetenschappelijke middenstander een tussenpositie in. Heeft Van Meer de somatische kant met betrekking tot de doodslagen in zwaar calvinistische kringen overbelicht, ik heb de religie te sterk aangezet. Noch het een noch het ander kan daartoe alleen hebben geleid.

Volgens Van Belzen zou ik 'iets' met het calvinisme hebben. Inderdaad, daar heeft hij gelijk in. Ik heb namelijk getracht aan te tonen, hoe die religieuze richting onder bepaalde omstandigheden - door Van Belzen nog eens herhaald zonder er een niet al eerder door mij genoemde aan toe te voegen - op een bepaalde 'patho-logische' manier uitgebouwd kon worden en tot het doden van naasten kon leiden. Of anders geformuleerd: ik heb getracht exact dat te doen waar Van Belzen op aandringt, namelijk duidelijk te maken, hoe religie als symbolisch systeem '...religieuze motivaties, disposities en ervaringen' kan opwekken en hoe zij '*...een speciale wijze van beleven en handelen*' (mijn cursivering) mogelijk kan maken. Hoewel ik moet toegeven, dat ik Geertz' attenderende omschrijving van religie in mijn artikel niet expliciet als oriëntatiepunt heb vermeld, kan ik het in dit verband niet nalaten er op te wijzen, dat ik dat bij mijn eerdere pogingen om licht te werpen op het denken en handelen van calvinisten wél expliciet heb gedaan (cf. Verrips 1977). Sindsdien heeft Geertz' gedachtengoed als een soort verborgen leidraad voor mij gefungeerd, ook bij het beschrijven en analyseren van de drie moordgevallen, ofschoon Van Belzen dan niet zal willen geloven. Hij moet zich echter voor kunnen stellen, dat zijn suggestie om die gevallen vanuit een Geertziaans gekleurd perspectief te belichten op mij een tamelijk vreemde indruk heeft gemaakt. Het

doet namelijk bizar aan eerst te vernemen, dat je iets verkeerd hebt aangepakt, en vervolgens, dat je beter had kunnen werken vanuit het perspectief dat je inmiddels zo vertrouwd is, dat je het niet expliciet meer vermeldt. Een raar soort déjà-vu-ervaring. Een dergelijke ervaring deed ik ook op bij het lezen van Van Belzens opmerkingen over bijbelpassages, die mogelijk als inspiratiebron voor de 'duiveldoders' in Appeltern, aan boord van de Katwijker logger en te Meerkerk hebben gediend. Ik meen me te herinneren, dat ik daar in mijn artikel verschillende voorbeelden van heb gegeven, maar ik kan me natuurlijk vergissen. Van Belzen wekt de schijn, dat hij wat dat betreft (ook) met iets origineels komt, waar dat mijns inziens allerm minst het geval is. Wat is hier aan de hand? Ik zou dat graag eens van hem vernemen.

Eveneens ben ik zeer nieuwsgierig naar het bronnenmateriaal, dat mij - had ik het inderhaast niet over het hoofd gezien - tot een minder wilde en meer beschaafde analyse had kunnen dwingen. Behalve de opmerking, dat ik 'pikanter details over seksueel gedrag' in de Appelternse casus had kunnen vinden, biedt Van Belzen feitelijk geen enkel nieuw gegeven, maar herhaalt hij de reeds bekende, soms alsof ze nieuw zijn. Waarom die pikante details niet gepresenteerd? Omdat ze de empirische basis onder mijn 'wild analysis' wellicht wat minder wankel hadden kunnen maken? Je zou het bijna gaan denken.

En dan Van Belzens verwijt, dat ik ten aanzien van de bronnen 'een bepaald onzorgvuldige omgang' aan de dag heb gelegd. Het heeft me wat verbaasd dat te horen van iemand, die speculeert over het religieuze referentiekader van de knecht die te Appeltern werd doodgeslagen, terwijl hij uit de bronnen had kunnen weten, dat die brave borst van roomskatholieke huize was.

Als men toegeeft, zoals Van Belzen in navolging van Van der Meiden, dat gelovigen lichamelijk letterlijk naar hun religie kunnen gaan staan, waarom dan ook niet toegegeven dat ze als gevolg daarvan somatisch zo in de war kunnen raken, dat ze anderen de hersens in kunnen slaan. Het wordt hoog tijd, dat men die keerzijde eens gaat inzien, met name nu bepaalde fundamentalistische fanatici oproepen tot het vermoorden van een auteur in wie ze de verpersoonlijking van de duivel zien, omdat hij iets waarmee ze zich sterk vereenzelvigen satanisch heeft genoemd. Dit geval leert eens te meer, dat religie mensen niet alleen kan oriënteren en formeren, maar ook zo kan desoriënteren en defor-

meren, dat ze tot de vernietiging van anderen kunnen oproepen en daartoe in bepaalde gevallen ook werkelijk overgaan. Dat lijkt, helaas, een grimmige wet van Meden en Perzen.

Literatuur

Verrips, J., *En boven de polder de hemel. Een antropologische studie van een Nederlands dorp 1850 - 1971*. Baarn, 1977